SCIENTIFIC CONFERENCE OPEN PROCEEDINGS
Global Academic Knowledge Repository

ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ АХЛОҚҚА ҚАРШИ ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Раҳмонов Қаҳҳор Қаҳрамонович
Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси курсанти

https://doi.org/10.5281/zenodo.23762326

Аннотация: Мазкур мақолада жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва маънавий муҳит барқарорлигини сақлашда профилактика инспекторларининг ахлоққа қарши қаратилган ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишга доир фаолиятининг назарий-ҳуқуқий ва амалий жиҳатлари тадқиқ этилган. Фоҳишалик билан шуғулланиш, фоҳишахоналар сақлаш, қимор ва таваккалчиликка асосланган ўйинлар ҳамда майда безорилик каби латентлик даражаси юқори бўлган қилмишларни барвақт аниқлаш ва чек қўйиш механизмлари ёритиб берилган. Шунингдек, ахлоққа зид қилмишларнинг виртуал муҳитга кўчиши шароитида «кибермаконда профилактик мониторинг» тизимини яратиш, ижара хонадонлари устидан рақамли назоратни кучайтириш, ҳуқуқбузарларни ихтисослаштирилган ижтимоий-психологик реабилитация қилиш ҳамда кадрларнинг деонтологик тайёргарлигини ошириш бўйича илмий асосланган таклифлар илгари сурилган.

Калит сўзлар: профилактика инспектори, ахлоққа қарши ҳуқуқбузарликлар, жамоат ахлоқи, фоҳишалик, қимор ўйинлари, лудомания, латентлик, «маҳалла еттилиги», ижтимоий реабилитация, рақамли профилактика.

Жамият маънавий пойдеворини асраш, соғлом ижтимоий муҳитни таъминлаш ва миллий қадриятларга зид бўлган ғайриижтимоий иллатларга қарши муросасиз курашиш жамоат хавфсизлигини таъминлаш тизимининг муҳим йўналиши ҳисобланади. Жамиятда ахлоқий меъёрларнинг бузилиши нафақат маънавий таназзулга, балки оғир турдаги жиноятлар, оилавий парокандалик ва ижтимоий беқарорликка замин яратади. Шу нуқтаи назардан, аҳоли осойишталигини бевосита маҳалла бўғинида муҳофаза қилувчи профилактика инспекторларининг ахлоққа қарши қаратилган ҳуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олишга доир фаолияти долзарб аҳамият касб этади [1].

Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексида жамоат тартиби ва ахлоқига таҳдид солувчи бир қатор қилмишлар учун аниқ жавобгарлик чоралари белгиланган. Хусусан, мазкур тоифага:

Фоҳишалик билан шуғулланиш (190-модда);

Фоҳишахоналар сақлаш, қўшмачилик қилиш ёки фоҳишалик билан шуғулланиш учун жой бериш (Жиноят кодекси 131-моддаси ва МЖТК тегишли нормалари);

Қимор ва таваккалчиликка асосланган бошқа ўйинларда қонунга хилоф равишда иштирок этиш (191-модда);

Жамоат жойларида уятли сўзлар билан сўкиниш, ҳақоратомуз шилқимлик қилиш ва жамиятда юриш-туриш қоидаларини қасддан менсимаслик (майда безорилик — 183-модда);

Порнографик маҳсулотларни ҳамда зўравонликни ёки шафқатсизликни тарғиб қилувчи маҳсулотларни тарқатиш, реклама қилиш ва намойиш этиш (189, 189-1-моддалар) каби қилмишлар киради [2].

Шу билан бирга, Ўзбекистон Республикасининг «Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида»ги Қонунида ахлоққа зид хатти-ҳаракатларнинг олдини олишда фақат жазолаш эмас, балки уларнинг келиб чиқиш сабабларини бартараф этиш ва аҳолининг ҳуқуқий-ахлоқий маданиятини юксалтириш бош тамойил сифатида мустаҳкамланган [3].

Профилактика инспекторининг ушбу йўналишдаги фаолияти ўзига хос хусусиятларга эга бўлиб, у криминоген таҳлил, латентлик (яширинлик) даражаси юқори бўлган нуқталарни аниқлаш ҳамда «маҳалла еттилиги» ва жамоатчилик тузилмалари билан тиғиз интеграцияни талаб қилади [4]. Бугунги рақамли трансформация даврида ахлоққа қарши кўплаб ҳуқуқбузарликлар (онлайн-қиморлар, интернет орқали интим хизматлар таклиф қилиш ва контент тарқатиш) виртуал муҳитга кўчаётгани профилактика инспекторларининг иш усулларини замонавийлаштиришни тақозо этмоқда [5].

Ахлоққа қарши қаратилган ҳуқуқбузарликлар юқори латентлик (яширинлик) хусусияти билан ажралиб туради. Кўпинча бундай қилмишлар ёпиқ биноларда, ижарага берилган хонадонларда, сауналар, массаж салонлари ёки виртуал платформалар орқали амалга оширилади. Шу сабабли профилактика инспекторининг хизмат фаолияти чуқур таҳлил, тезкор-профилактик кўрик ва манзилли назоратга асосланиши шарт [1].

Ушбу соҳада профилактик чораларни амалга оширишнинг амалий механизмлари қуйидаги йўналишларда ташкил этилади:

1. Маъмурий ҳудуддаги шубҳали объектлар ва ижара хонадонлари устидан назорат. Профилактика инспектори солиқ органлари ва маҳалла фаоллари билан ҳамкорликда суткалик ва қисқа муддатга ижарага бериладиган хонадонлар, хусусий меҳмонхоналар, дам олиш масканлари ҳамда тунги клублар ҳисобини юритади. Фоҳишахона сақлаш ёки қўшмачилик қилиш ҳолатларининг олдини олиш мақсадида мазкур объектларда мунтазам рейдлар ва профилактик суҳбатлар[8] ўтказилади. Кўчмас мулк эгаларига уй-

жойларни ноқонуний мақсадларда фойдаланиш учун берганлик учун белгиланган жиноий ва маъмурий жавобгарлик нормалари ёзма равишда расман тушунтирилади [2].

2. Қимор ва таваккалчиликка асосланган қилмишларни бартараф этиш тактикаси. Чойхоналар, бильярд ва компьютер клублари каби аҳоли тўпланадиган масканларда пул ёки моддий бойликлар тикилган қимор ўйинлари ташкил этилишининг олди олинади. Бундан ташқари, ёшлар ўртасида тобора оммалашиб бораётган онлайн-қимор ва букмекерлик платформаларига ружу қўйиш ҳолатларини аниқлаш мақсадида мактаб ва касб-ҳунар муассасаларида тушунтириш тадбирлари ўтказилади [3].

3. Жамоат жойларида юриш-туриш қоидаларига риоя этилишини назорат қилиш. Боғлар, истироҳат масканлари ва жамоат транспорти бекатларида уятли сўзлар билан сўкиниш, фуқароларга ҳақоратомуз шилқимлик қилиш (айниқса, хотин-қизларга нисбатан номақбул хатти-ҳаракатлар) ҳолатларига нисбатан муросасиз муносабат кўрсатилади. Бундай қилмишлар аниқланганда белгиланган тартибда маъмурий баённомалар расмийлаштирилиб, суд органлари орқали таъсир чоралари кўрилади [4].

4. «Маҳалла еттилиги» ва хотин-қизлар фаоллари билан ҳамкорлик. Ахлоққа зид ҳаёт кечиришга мойил, фоҳишалик билан шуғулланувчи ёки таваккалчилик ўйинларига қарам бўлиб қолган фуқаролар аниқланганда фақат жарима қўллаш билан чекланилмайди. Хотин-қизлар фаоли, маҳалла раиси ва ижтимоий ходим билан биргаликда ушбу шахсларнинг моддий ва оилавий аҳволи ўрганилиб, уларни соғлом муҳитга қайтариш, касб-ҳунарга ўқитиш, доимий иш ўринлари билан таъминлаш ҳамда малакали психологик ёрдам кўрсатиш чоралари кўрилади [5].

Ушбу тизимли ва босқичма-босқич профилактик тадбирлар ахлоққа қарши ҳуқуқбузарликларнинг чуқурлашиши ва оғир жиноятларга айланишининг олдини олувчи ишончли тўсиқ бўлиб хизмат қилади.[7]

Профилактика инспекторининг ахлоққа қарши ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишга доир фаолияти таҳлили соҳада айрим тизимли муаммолар ва ечимини кутаётган масалалар мавжудлигини кўрсатмоқда. Энг аввало, ахлоққа зид қилмишларнинг виртуал муҳитга (Telegram-ботлар, ёпиқ каналлар, танишув сайтлари ва букмекерлик платформаларига) кўчиши натижасида профилактика инспекторларида ушбу рақамли изларни аниқлаш ва процессуал расмийлаштириш бўйича техник-тактик кўникмаларнинг етишмаслиги кўзга ташланмоқда. Шунингдек, фоҳишалик ёки қимор ўйинларига жалб этилган шахсларни ижтимоий ва психологик реабилитация қилишнинг комплекс тизими тўлиқ йўлга қўйилмаганлиги сабабли рецидив (қайта содир этиш) кўрсаткичлари юқорилигича қолмоқда [1].

Ушбу йўналишда профилактика инспекторларининг фаолияти самарадорлигини ошириш мақсадида қуйидаги илмий-амалий таклифлар илгари сурилади:

Биринчидан, кибермаконда ахлоққа қарши қилмишларни аниқлаш механизмларини кенгайтириш. ИИВ Киберхавфсизлик маркази ва Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бош бошқармаси ўртасида онлайн мониторинг бўйича тезкор ахборот алмашинувини кучайтириш зарур. Маъмурий ҳудудда интернет орқали интим хизматлар кўрсатиш ёки ноқонуний қимор ўйинларини реклама қилувчи маҳаллий канал ва саҳифалар тўғрисидаги маълумотларни тўғридан-тўғри профилактика инспекторининг планшетига етказиш механизмини яратиш лозим [2].

Иккинчидан, ахлоққа қарши қилмиш содир этган шахслар учун ихтисослаштирилган реабилитация марказларини ташкил этиш. Фоҳишалик билан шуғулланувчи ёки лудоманияга (қимор ўйинларига қарамликка) чалинган фуқароларга фақатгина маъмурий жарима қўллаш билан муаммо ҳал бўлмайди. Шу боис «Инсон» ижтимоий хизматлар маркази билан биргаликда уларни мажбурий-ихтиёрий тартибда психолог, теолог ва наркологлар иштирокидаги реабилитация дастурларига жалб этишнинг қонуний тартибини жорий қилиш мақсадга мувофиқдир [3].

Учинчидан, ижарага бериладиган турар-жойлар мониторингининг ягона рақамли базасини такомиллаштириш. Кўчмас мулкни суткалик ва соатбай ижарага бериш фаолияти билан шуғулланувчи субъектларни «Smart маҳалла» тизимига мажбурий интеграция қилиш ҳамда шубҳали мижозлар ва ахлоқсизлик ўчоқлари ҳақида тезкор хабар бериш мажбуриятини ижара берувчилар зиммасига юклаш лозим [4].

Тўртинчидан, кадрларнинг деонтологик ва касбий тайёргарлигини кучайтириш. ИИВ Академиясида курс ва амалий машғулотлар доирасида профилактика инспекторлари учун ахлоққа қарши ҳуқуқбузарликларни ҳужжатлаштиришда инсон қадр-қимматини камситмаслик, гендер тенглиги қоидаларига қатъий риоя этиш ҳамда бундай шахслар билан психологик суҳбат олиб бориш тактикаси бўйича махсус симуляцион тренингларни кўпайтириш зарур [5].

Хулоса қилиб айтганда, ахлоққа қарши қаратилган ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш – жамиятнинг маънавий хавфсизлигини кафолатловчи муҳим омилдир. Профилактика инспекторининг ушбу йўналишдаги фаолиятини рақамли технологиялар, таъсирчан жамоатчилик назорати ва чуқур ижтимоий-психологик реабилитация чоралари билан уйғунлаштириш ахлоқий муҳит барқарорлигини таъминлашда юксак самара беради.[6]

REFERENCES:

1. Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси: 1994 йил 22 сентябрда қабул қилинган // Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1995 й., 3-сон, 6-модда.
2. Ўзбекистон Республикасининг «Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида»ги 2014 йил 14 майдаги ЎРҚ-371-сон Қонуни // Ўзбекистон Республикаси қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 15.05.2014 й., 03/14/371/0120-сон.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Аҳолига сифатли ижтимоий хизмат ва ёрдам кўрсатиш ҳамда унинг самарали назорат тизимини йўлга қўйиш бўйича комплекс чора-тадбирлар тўғрисида»ги 2023 йил 1 июндаги ПФ-82-сон Фармони // Ўзбекистон Республикаси қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 02.06.2023 й., 06/23/82/0334-сон.
4. Профилактика инспекторининг маъмурий фаолияти: Дарслик / Муаллифлар жамоаси; ю.ф.д., доц. И. А. Саттаров таҳрири остида. – Тошкент: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2021. – Б. 235–248.
5. Криминология: Дарслик / Муаллифлар жамоаси; ю.ф.д., проф. З. С. Зарипов таҳрири остида. – Тошкент: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2020. – Б. 175–190.
6.